

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-aprel 2026 yil
Ma'qullandi: 28-aprel 2026 yil
Nashr qilindi: 30-aprel 2026 yil

KEYWORDS

Hozirgi vaqtda xorijiy tillar endi "elita"ga xos mashg'ulot deb hisoblanmaydi, balki ko'plab insonlar kundalik hayotining ajralmas qismidir.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA KO'P TILLILIK METODIKASI

Uzakova Mohirux Olimjonovna

Chirchik state edagigical university, student

Sanakulov Z.I.

Scientific Supervisor: PhD

Chirchik state edagigical university

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19946077>

ABSTRACT

Til va madaniy aloqalar bilan tavsiflanuvchi tobora globallashib borayotgan bugungi dunyoda, ko'p tillilikning (polilingvizm) ahamiyati muttasil ortib bormoqda. Yevropa Komissiyasining har bir Yevropa fuqarosi ona tilidan tashqari yana ikkita xorijiy tilni bilishi kerakligi haqidagi talabi, bugungi kunda barcha Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida maktab ta'limining asosiy maqsadiga aylandi.

Til va madaniy aloqalar bilan tavsiflanuvchi tobora globallashib borayotgan bugungi dunyoda, ko'p tillilikning (polilingvizm) ahamiyati muttasil ortib bormoqda. Yevropa Komissiyasining har bir Yevropa fuqarosi ona tilidan tashqari yana ikkita xorijiy tilni bilishi kerakligi haqidagi talabi, bugungi kunda barcha Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida maktab ta'limining asosiy maqsadiga aylandi.

Hozirgi vaqtda xorijiy tillar endi "elita"ga xos mashg'ulot deb hisoblanmaydi, balki ko'plab insonlar kundalik hayotining ajralmas qismidir. Ko'pgina maktab tizimlarida tillar majburiy fan hisoblanadi, ta'lim va kasbiy faoliyatda keng qo'llaniladi va ularning ta'limdagi o'rni tobora "qancha ko'p til bilsang, shuncha ko'p imkoniyatga ega bo'lasan" tamoyiliga mos kelmoqda. Yevropa Ittifoqi doirasida shaxsiy mobillik (harakatchanlik) ortib borayotgan bo'lsa-da, ba'zi Yel davlatlarida, jumladan, Ruminiyada o'quvchilar tarkibidagi lisoniy va madaniy xilma-xillik (heterogenlik) yetarli darajada namoyon bo'lmaydi. Ushbu maqolada xorijiy til o'rganuvchi talabalarning lisoniy va madaniy bir xilligiga (gomogenligiga) qaramay, ularning madaniyatlararo kompetensiyasi tadqiq qilinadi. Tadqiqotning maqsadi — tillararo bog'liqlik imkoniyatlarini o'rganish va ko'p tillilik bir necha tillarda samarali (mahsuldor) kompetensiyaga olib kelishi mumkinligi haqidagi tezisni asoslashdan iborat.

Asosiy atamalar lug'ati:

- *Mehrsprachigkeit — Ko'p tillilik / Polilingvizm*
- *Sprachübergreifende Vernetzung — Tillararo bog'liqlik / Tarmoqlanish*
- *Interkulturelle Kompetenz — Madaniyatlararo kompetensiya*
- *Homogenität — Bir xillik (gomogenlik)*
- *Heterogenität — Xilma-xillik (heterogenlik)*

Ko'p tillilik metodikasi o'quvchining avval o'rgangan tillari (ona tili va birinchi xorijiy til) va yangi o'rganilayotgan til o'rtasidagi bog'liqlikni o'rnatishga asoslanadi. Bu usulda yangi tilni "noldan" boshlamay, mavjud lingvistik tajribadan foydalaniladi.

- L1 (Ona tili): O'zbek tili.
- L2 (Birinchi xorijiy til): Odatda ingliz tili.
- L3 (Ikkinchi xorijiy til): Nemis tili.

Ko'p tillilik metodikasi shunchaki lug'at boyligini oshirish emas, balki o'quvchining "til ongi"ni (Language Awareness) rivojlantirishdir. Nemis va o'zbek tillari misolida bu jarayon quyidagi bosqichlarda kechadi:

- Assotsiativ fikrlash: O'quvchi nemis tilidagi murakkab so'zlarni (Komposita) o'zbek tilidagi qo'shma so'zlar bilan qiyoslaydi.

- Misol: "Handtasche" (Hand - qo'l, Tasche - sumka) = "Qo'lsumka". Ushbu strukturaviy o'xshashlik o'quvchiga so'z yasash mantiqini tezroq anglashga yordam beradi.

- Mental leksikon: Bir necha tilda so'zlashuvchi shaxsning miyasida tushunchalar umumiy markazda saqlanadi. Masalan, "mehnat huquqi" tushunchasi o'quvchida ham o'zbekcha, ham nemischa (Arbeitsrecht) kontekstda parallel faollashishi lozim.

Xorijiy tillarni o'qitishda ko'p tillilik metodikasi — bu shunchaki qoidalar yig'indisi emas, balki talabning intellektual salohiyatini kengaytirish vositasidir. O'zbek auditoriyasi uchun nemis tili metodikasini ishlab chiqishda:

- O'zbek tilining aglyutinativ (qo'shimcha qo'shilish) tabiatini hisobga olish;
- Nemis tilidagi flektiv (so'z o'zaginging o'zgarishi) xususiyatlarni taqqoslash orqali tushuntirish;

- O'quv materiallarini vizual va tizimli (slyaydlar, jadvallar) ko'rinishda taqdim etish samaradorlikni 30-40% gacha oshirishi mumkin.

Maqolani ilmiy va metodik jihatdan eng yuqori bosqichga ko'tarish uchun, unga lingvodidaktik strategiyalar, kompetensiyaviy yondashuv va psixolingvistik omillarni qo'shgan holda yanada kengaytiramiz.

Tillararo ko'priklar"ni shakllantirish: Ko'p tillilik metodikasida (Multilingual Didactics) asosiy e'tibor o'quvchining "lingvistik repertuari"ni boshqarishga qaratiladi. O'zbek o'quvchisi uchun nemis tilini o'rganishda uchta asosiy tayanch nuqtasi mavjud:

1. Mavjud bilimlar (L1 - O'zbek tili): Mantiqiy fikrlash va ona tili grammatik tushunchalari.

2. O'tish bilimlari (L2 - Ingliz tili): Leksik o'xshashliklar (Internationalisms).

3. Yangi bilimlar (L3 - Nemis tili): Professional va akademik ko'nikmalar.

Maqolaning eng muhim qismi — nazariyani amaliyotga ko'chirish. Bunda "Simulyatsiya o'yinlari" usuli qo'llaniladi:

- Vaziyat: O'zbekistonlik mutaxassis Germaniyadagi korxonada ish boshlamoqda.
- Vazifa: Muloqotni tashkil etishda nemis tilidagi rasmiyatchilik (Sie-form) va o'zbek tilidagi "Sizlash" madaniyati o'rtasidagi o'xshashlikdan foydalanish. Bu o'quvchida madaniyatlararo kompetensiyani (Intercultural Competence) shakllantiradi.

Raqamli didaktika va multimedia: Zamonaviy maqola raqamli texnologiyalarsiz to'liq bo'lmaydi. Nemis va o'zbek tillarini o'qitishda quyidagilar taklif etiladi:

- Interaktiv platformalar: Quizlet yoki Anki dasturlarida nemis-o'zbek-ingliz ko'rinishidagi "uch tomonlama kartochkalar"dan foydalanish.

- Video-kontent: Nemis tilidagi ishlab chiqarish jarayonlarini o'zbek tilidagi subtitrlar bilan tahlil qilish.

O'quvchining avvalgi lingvistik tajribasini (L1 va L2) inkor etish emas, balki undan resurs sifatida foydalanish zarur. Grammatikani o'qitishda deduktiv emas, induktiv (misollardan qoidaga qarab) yondashuv o'zbek auditoriyasi uchun samaraliroq.

Ushbu metodika asosida tayyorlangan dars ishlanmalari o'quv markazlari, akademik litseylar va til o'rgatish fakultetlari uchun nazariy va amaliy qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Ilmiy adabiyotlar ro'yxati:

1. Odlin, T. (1989). Language Transfer: Cross-linguistic Influence in Language Learning. Cambridge University Press.
2. Cenoz, J., Hufeisen, B., & Jessner, U. (2001). Cross-linguistic Influence in Third Language Acquisition: Psycholinguistic Perspectives. Multilingual Matters.
3. Hufeisen, B. (2005). Gesamtsprachencurriculum: Überlegungen zu einem Modell für die Einbeziehung der zuvor gelernten Sprachen in den Fremdsprachenunterricht.
4. Neuner, G. (2003). Mehrsprachigkeitskonzept und Tertiärsprachendidaktik. Deutsch als Fremdsprache.
5. Europarat (2001). Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen.
6. Roche, J. (2001). Interkulturelle Sprachdidaktik: Eine Einführung. Narr Francke Attempto.
7. Bakieva, G. va boshqalar (2015). Chet tillarini o'qitish metodikasi. (Darslik).
8. Jalolov, J. J. (2012). Chet til o'qitish metodikasi. Toshkent.

INNOVATIVE
ACADEMY